

Plattafuorma digitala

La pagina d'internet pluriling-gr.ch informescha davart ils lungatgs el Grischun

DA SANDRO BUCHLI

■ **Oscar Eckhardt e Vincenzo Todisco han presentau gliendisdis sera ella Biblioteca cantunala a Cuera lur project d'ina plattafuorma digitala che s'occupa culs lungatgs dil Grischun.** Il project vegn sustenius digl Institut per la perscrutaziun da cultura grischuna e dalla Scol'aula pedagogica. Lur intent eis ei da metter a disposiziun ella reit informaziuns retschercadas davart la situaziun linguistica. E quella ei ordvart complexa el Grischun. Sper il lungatg tudestg cun 74% plidadras e plidaders ein rondun 15% da lieunga romontscha e bien 13%

italofons. Plurilinguitad ei pia omnipresenta el Grischun. Era ord perspectiva globala semuossa in maletg cumparegliabel: Il mitos ch'ils biars affons seigien monolings vegn renviats dils referents: «La gronda part dalla carstgaunadad ei numnadamein plurilingua, cunzun en tiaras sco ell'India ni ell'Africa. Dus tiarzs dils affons creschan si cun dus ni plirs lungatgs.»

Artechels romontschs

Entochen oz ein rondun 10 artichels vegni publicai che duoen svegliar interess, furnir informaziuns per la discussiun e forsa schizun provocar ina ni l'au-

tra reacziun. Ina cuorta resumaziun all'entschatta digl artichel possibiliteschia ina lectura efficientsa. La maioritad dils artichels sefatschenta directamein culla situaziun dil romontsch. Aschia scriva per exempel *Barbla Etter* davart il tema brisant dallas fusiuns da vischnauncas e las consequenzas pil romontsch. La contribuziun da *Clau Solèr* illuminescha effects positivs e negativs dil manteniment dil lungatg. *Flavia Hobi* perencunter sefatschenta cun identitads da lungatg tier persunas d'instrucziun. La plattafuorma secapescha sco «work in progress». Ils iniziants speran ch'ei suondi aunc vitier in ni l'auter artichel.

Glion ed il romontsch: Cuntradiziuns eclatantas

Ina dallas sfidas pil manteniment dil romontsch ein las fusiuns da vischnauncas. A quella tematica ei *Barbla Etter* sededicada en ina lavur da doctorat. Suenter igl onn 2000 han varga 100 vischnauncas grischunas fusiunau. Actualmeins dat ei aunc 106 vischnauncas politicas. Aschia per exempel era llanz/Glion nua che 12 vischnauncas cun lungatg uffical romontsch han fusiunau cul marcau da Glion da lungatg uffical tudestg. D'ina vart ein quellas fusiuns ord optica da estructuras efficientsas inevitablas, da l'autra vart mettan ellas sut squetsch il romontsch. Il romontsch ei el cass dad llanz/Glion daventaus il lungatg fleivel ella vischnaunca fusiunada, schegie numericamein maioritars, viu che prest 70% dalla populaziun han gia igl onn 2000, pia aunc avon la fusiun, indicau da far diever dil romontsch sco lungatg discurreiu ella veta dil mintgagi. Culla fusiun dallas vischnauncas ei quella cefra franc aunc s'augmentada.

Leschas ein mo sil pupi

Etter discuora da cuntradiziuns denter la pratica e la teoria. Artechel 7 dalla constituziun communal dad llanz/Glion defineschia il sursilvan ed il tudestg sco lungatgs ufficals e da scola. Plinavon hagi la vischnaunca tenor igl artichel da procurar ch'il romontsch svaneschi buc ord las domenas dil mintgagi e da promover il romontsch finanziamein ed idealmeins. Fixar il romontsch sco lungatg uffical ei tenor Etter impurtont pil manteniment dil lungatg. Applicar a moda eguala ils dus lungatgs ei denton bia pli grev ella realitad quotidiana. Cheu semuossa la tema ch'il romontsch vegni catschats a cantun, cunquai ch'ei ei economicamein meins nizeivels e meins prestigius. Plinavon, aschispert ch'ina persuna da lungatg tudestg separticipescha ad ina discussiun, vegn midau lungatg: Dils 25 commembers dil parlament da Glion igl onn 2014 discurrevan 20 ro-

montsch. Tuttina ein 90% dallas discussiuns vegnidras menadas per tudestg.

Cumpetenzas da scriver mauncan

La pagina d'internet sco era bunamein tut ils documents ufficals dad llanz/Glion vegnan screts per tudestg e suenter translatai en romontsch. Las lavurs da translaziun muossan denton che buca mo las resursas finanzialas mauncan, mo-bein era las resursas persunalas: collaboraturas e collaboraturs che san scriver texts administrativs e giuridics per romontsch. Aschia hagian las autoritads difficultads d'anflar persunal da cader che discuora e scriva romontsch. Quella munconza da scriver romontsch ei ina consequenza dil sistem da formaziun: Suenter la scola primara han biaras Romontschas e biars Romontschs buca pli instrucziun romontscha sufficienta. Surtut en scolas professiunalas maunca in'estrucziun profunda che dess las cumpetenzas necessarias a futurs collaboraturs d'administraziun.

Conclusiuns

Tenor Etter tonschi ei buca da fixar il status da lungatgs ufficals en constituziuns e leschas. Fusiuns communalas reveleschan aschia cuntradiziuns per part eclatantas denter la protecciun dils lungatgs fixai ella legislaziun ed il diever dils lungatgs applicai ellas instituziuns ed administraziuns. La promptadad da habitonts d'alters lungatgs d'acquistar silmeins enconuschientschas da basa dil romontsch ei necessaria. Ei drovi denton era in grond engaschament dallas Romontschas e dils Romontschs sez per cumbatter per lur lungatg e per procurar per ina preschientscha en tuttas domenas dalla veta. Plinavon basegni in sforz supplementar per migliorar las cumpetenzas da scriver dil romontsch.

Ils resultats dalla retschera ein d'anflar sila pagina www.pluriling-gr.ch

Ils iniziants dil project Manfred Gross, Oscar Eckhardt, Vincenzo Todisco ed Esther Krättli.

MAO